
Ekonomika kultury a masmédií

Přednáška 2

7. 10. 2009

Simona Škarabelová

Témata:

- Financování kultury
  - Kulturní politika - objasnění a vymezení pojmu.
  - Hlavní současné funkce a modely státu ve vztahu ke kultuře v evropských zemích.
  - Veřejné služby v kultuře.
-

---

1. Financování kultury

- Veřejné rozpočty
  - Státní fondy
  - Loterie
  - Podpora ze zahraničí – EU, Norské fondy,...

  - Nadace – Open Society Fund, Ora et Labora, ...
  - Daňové úlevy
  - Dárcovství, sponzoring

  - Vlastní výnosy
-

Zdroje financování kultury - obecně

Přímé		Nepřímé
Dotace z veřejných rozpočtů	Zdroje nezávislé na rozpočtovém procesu	
dotace	daně	sociální podpory
dotace se spoluúčastí	poplatky	daňové úlevy poskytovatele
	příjmy z vlastní činnosti	daňové úlevy příjemce
	nadace a nad. fondy	
	jiné fondy	
	komunální obligace	
	dary a sponzorství	
	loterie a sázky	
	veřejné sbírky	

Veřejné rozpočty

Table 1: Direct Public Expenditures on Arts and Museums, Selected Countries

	Per capita public arts spending	Public arts spending as % of GDP	Public arts spending as % of total public spending
Finland	£59.2	0.47%	2.10%
Germany	£56.5	0.36%	1.79%
France	£37.8	0.26%	1.31%
Sweden	£37.5	0.29%	1.02%
Netherlands	£30.3	0.21%	1.47%
Canada	£29.9	0.21%	0.93%
UK	£16.6	0.14%	0.65%
Australia	£16.4	0.14%	0.82%
Ireland	£5.6	0.07%	0.43%
US	£3.8	0.02%	0.13%

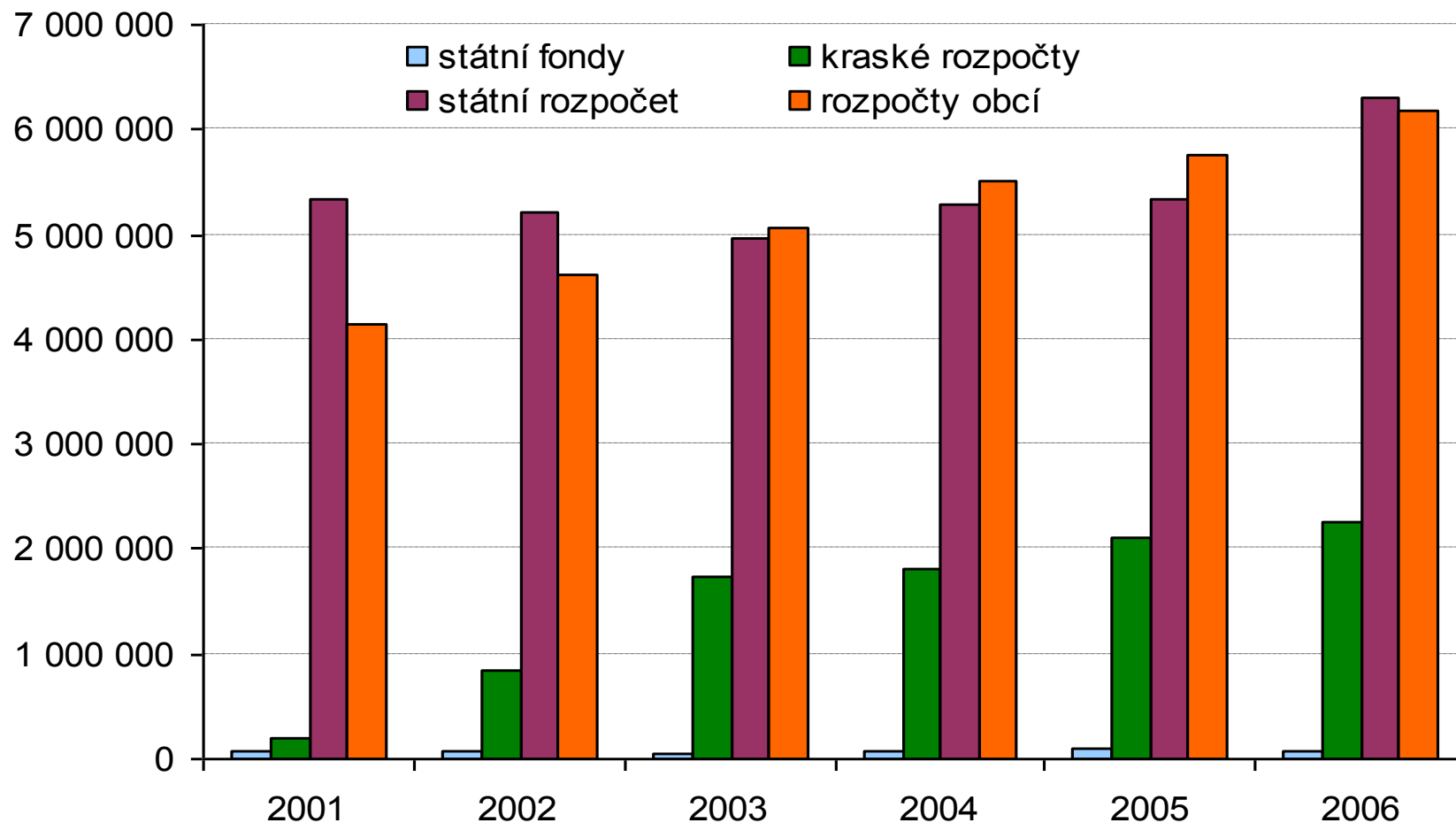
Source: Arts Council of England, Policy Research and Planning Department, Research Report Number 13, *International Data on Public Spending on the Arts in Eleven Countries*, March 1998

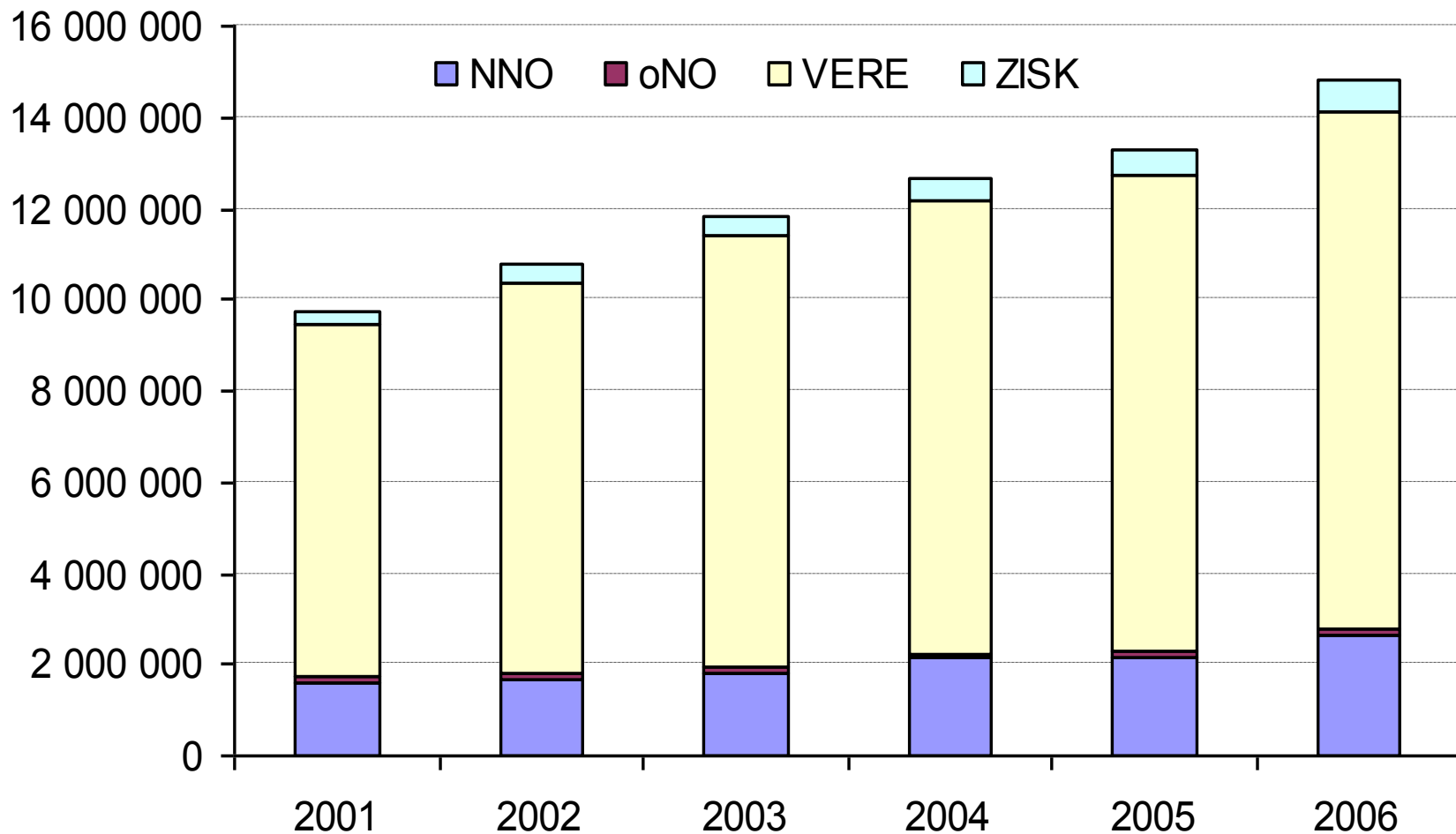
Veřejné rozpočty

- MK ČR – profesionální i neprofesionální aktivity
  - Kraje a obce
  - Celkem z veřejných rozpočtů 0,66% HDP
-

Vývoj finančních prostředků poskytnutých na oblast kultury z veřejných rozpočtů (v tis. Kč)

Vývoj finančních prostředků plynoucích do oblasti kultury (v tis. Kč,) a struktura podle příjemců

Státní fondy

- Státní fond kultury ČR
  - Státní fond ČR pro podporu a rozvoj české kinematografie
-

Loterie

- U nás neúspěch - Česká Lotynka a Eurolotto
- V zahraničí však tento model funguje
  - The Heritage Lottery Fund v UK přerozděluje část peněz z výnosu National Lottery for Good Causes (ročně cca £ 290 mil.)
  - V Itálii část prostředků ze hry Lotto je přerozdělována prostřednictvím Ministerstva pro kulturní dědictví (ročně cca 150 mil. €)

Podpora ze zahraničí

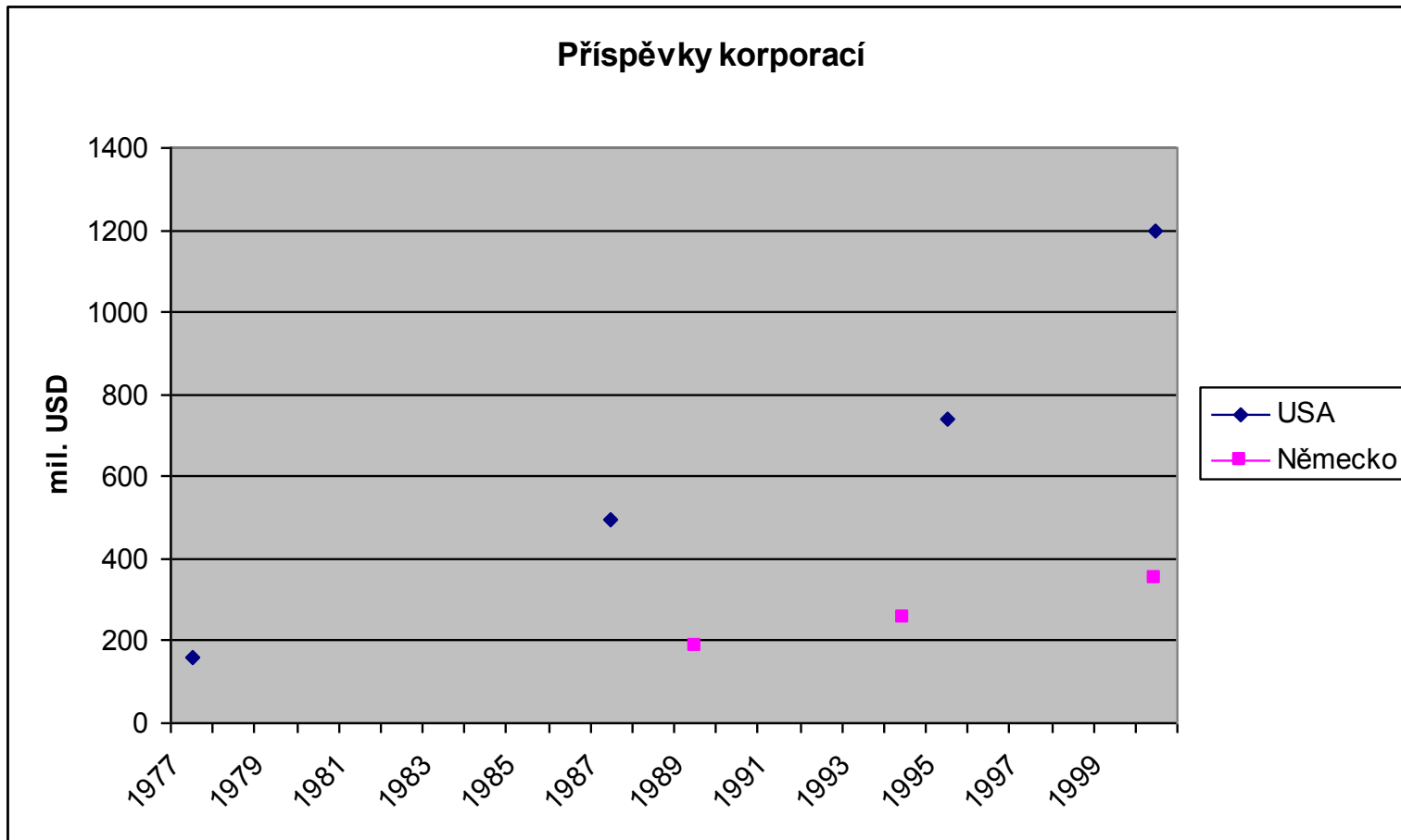
- Program Culture (EU)
  - Program MEDIA (EU)
  - Tzv. Norské fondy – finanční mechanismus EHP/Norska
-

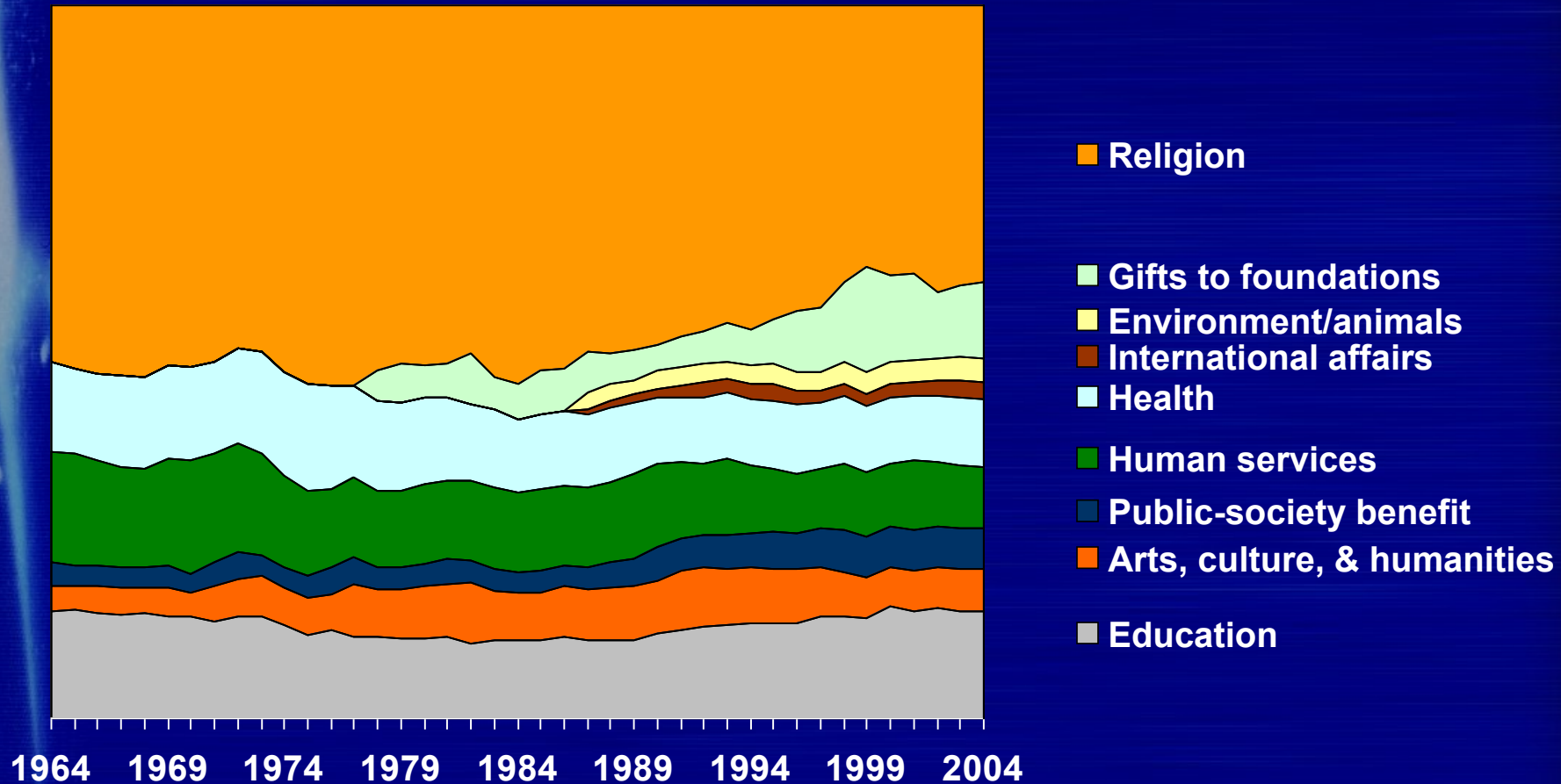
Daňové úlevy

- Daňové úlevy jsou nejužívanější v USA od poč. 20. stol.
  - V ČR – přímá podpora
    - Daňová úleva u daně z příjmu
    - Osvobození od daně z nemovitosti
    - Osvobození od DPH, pokud obrat kulturní instituce z příjmů z hospodářské činnosti nepřesáhnou stanovenou částku
    - Osvobození od daně dědické a darovací
  - V ČR – nepřímá podpora
    - Úlevy dárcům
-

Dárcovství korporací

Dárcovství v USA (2004)

Vlastní výnosy

- Film – je obecně považován za soběstačnou/ziskovou oblast kultury
  - Divadla – v ČR soběstačná v průměru z 30,7% v r. 2008
  - Galerie, muzea a památníky jsou soběstačné v průměru z 17,8% v r. 2008
  - Hudební soubory + hvězdárny a planetária + knihovny + památkové objekty + výstavní činnost – hospodaření není sledováno
  - Periodický tisk - je obecně považován za soběstačnou/ziskovou oblast kultury
-

2. Kulturní politika = záměr státu v oblasti kul.

Faktory ovlivňující kulturní politiku státu

Pojetí kultury	vztah tvůrců ke kultuře
Vnitřní faktory - krátkodobé	politické klima
	politický program a cíle vlády
	hospodářská situace země
- dlouhodobé	kulturní úroveň obyvatelstva
	rozvinutost kulturních zájmů a potřeb
	síla kulturní tradice dané země
	model kulturní politiky státu
Vnější faktory	globální politická situace
	příslušnost země do určitého kulturního regionu
Kolektivní potřeby obyvatelstva	

Jaký je vlastně „veřejný zájem“ na existenci (a podpoře) kultury?

- Společnost neexistuje. Existují jen jedinci. A úkolem jedince je vytvářet bohatství. Když ho vytvoří hodně, může se o jeho část podělit se svými bližními, kteří nebyli dost úspěšní. A to je vše.
- Společnost existuje a že si již velice dávno vytvořila stát jako nástroj pro řešení zájmů a problémů společnosti. Tato skutečnost je pak dováděna ad absurdum.

---

3. Modely správy kultury:

- Objevují se od 60.- 70. let 20. století
  - Vždy jde jen o vědomě redukovanou představu zkoumané reality.
  - Měl abstrahovat od nedůležitých vlastností a naopak by měl zvýraznit vlastnosti, na které je daný výzkum zaměřen.
  - Soustřeďují se na nalezení vztahů a procesů, které mají být neměnné i přes různá národní a kulturní specifika.
-

Dělení modelů dle Cummingse a Katze

- model s jedním centrálním orgánem, který zajišťuje veškerou kulturní politiku (Fr),
  - model, kdy je odpovědnost rozložena mezi více ministerstev (It),
  - model s kvazi-autonomní organizací (VB) ,
  - manažerský (impresario) model (centrálně plánované ekonomiky).
-

Další možné dělení států je následující:

- státy s centralistickým systémem řízení (za jaké je možné považovat Francii či Itálii),
- státy snažící se do kultury příliš nevměšovat (fungující na principu arm's length jako Irsko a Velká Británie),
- státy přisuzující kultuře významnou sociální roli ve svém systému, typicky korporativistické skandinávské země, nebo na federalistické (spolkové) země jako Německo, Rakousko či Švýcarsko s velkou úlohou a pravomocemi regionálních vlád.

Hillman - Chartrandův model

- stát ulehčovatel (facilitator),
  - stát patron (patron),
  - stát architekt (architect),
  - stát konstruktér (engineer of the arts).
-

Relevance modelů kulturní správy

- V kontextu EU – všechny modely zastaralé
  - Ani jeden model nezachycuje trendy nastoupené v druhé polovině 80. let 20. století, např. decentralizaci a regionalizaci
  - Proti použití této typologie se vyjádřil v 90. letech Nor Per Mangset
  - Navrhl porovnávat země na příkladu rozdílu v dimenzích jednotlivých kulturních politik.
-

Základní dimenze pro porovnání dle Mangseta:

- je rozhodování o kultuře a umění soustředěno do jednoho orgánu (ministerstvo), nebo je rozděleno mezi několik orgánů (ministerstev). Převažuje centrální nebo decentralizovaná správa?
- centrální orgán rozhoduje sám, nebo využívá nezávislých (expertních) poradních orgánů, pokud ano, jaké mají tyto orgány pravomoci?
- převažuje financování z veřejných nebo soukromých zdrojů?

Rásky a Perez podobně uvádí:

- „Přestože je podrobná analýza kulturních politik a souvisejících administrativních struktur evropských států bez jednotné typologie nemožná, je také nutné podotknout, že se vzory (great European Paradigms) kulturní správy vzájemně velmi přiblížily. Staly se méně různorodými, více uniformní a již dlouho neexistují ve své původní ryzí (modelové) podobě. Jednotlivé typické vlastnosti jednoho modelu byly implementovány do jiného a změny jsou i opačným směrem.“
-

Kulturní politika v ČR

- Stávající dokumenty, které ji v ČR upravují či deklarují:
    - Kulturní politika: Funkce kultury, hlavní cíle a nástroje kulturní politiky" (2001 – 2005)
    - Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007 – 2013
-

Hlavní cíle kulturní politiky v ČR:

- garantovat ochranu svobody tvorby umělců a tvůrců a vytvářet podmínky pro využívání této svobody,
- vytvářet podmínky pro realizaci kulturních aktivit občanů zejména na základě občanského sdružování (spolčování),
- vytvářet podmínky pro decentralizaci rozhodování v celém kulturním systému a pro přenášení rozhodovacích procesů,
- garanci orgánů státní správy a jejich nezávislost i ekonomickou ("umělci rozhodují sami o sobě"),
- garantovat rovnost přístupu občanů ke kulturnímu bohatství a usnadňovat tento přístup znevýhodněným společenským skupinám (menšiny, osoby se zdravotním postižením),
- garantovat ochranu kulturního dědictví a podporovat péči o ně,
- garantovat svobodný přístup občanů k informacím, podporovat výměnu informací uvnitř systému kultury, mezi systémem kultury a vnějším prostředím bez ohledu na jazykové a administrativní hranice,
- podporovat výchovu a osvětu v systému tvorby i užívání kulturních statků,
- brzdit negativní vlivy komercializace kultury.

Nástroje kulturní politiky v ČR:

- **Legislativní**
  - definovat veřejné služby státu v oblasti kultury jako zákonné zmocnění (a stanovení povinnosti) státu zabezpečovat kulturní služby jako služby veřejně prospěšné;
  - tvorba právních norem zejména pro neziskový sektor v kultuře;
- **Ekonomické**
  - Vytvářet předpoklady pro vícezdrojové financování kultury
- **Institucionální**
  - Sít' institucí, zejména v oblasti přístupu k informacím a v systému péče o kulturní dědictví
- **Řídící**
  - konzistentní postoj orgánů státní správy v kultuře jako jeden ze základních předpokladů pro zachování rovného přístupu občanů ke kulturnímu bohatství;
- **Metodické**
  - motivovat kulturní chování subjektů nezávislých na orgánech státní správy (krajů, obcí, církví, neziskových kulturních organizací).

Koncepce účinnější podpory umění 2007 – 2013

- posílení prezentace českého umění v zahraničí a mezinárodní spolupráce,
  - zachování a rozvoji umělecké různorodosti s důrazem na podporu kreativity a s ohledem na vyvažování vlivů konzumní společnosti,
  - zajištění dostupnosti umění pro občana (rovný přístup),
  - posilování infrastruktury včetně investiční podpory kulturních institucí.
  - Pracuje se SWOT analýzou.
-

Kulturně politické priority sjednocující se Evropy

- přispívat k rozvoji kultury členských států při respektování jejich národní a regionální rozdílnosti, a to s přihlédnutím ke společnému kulturnímu dědictví,
  - povzbuzovat současnou kulturní tvorbu,
  - podporovat kulturní spolupráci na principu osobních kontaktů, cirkulace děl a využití moderních komunikačních technologií,
  - intervenovat ve prospěch lepšího poznání kultury, její difúze a historie evropských národů,
  - uchování a ochrana kulturního dědictví evropského významu,
  - nekomerční kulturní výměny umělecké tvorby,
  - kulturní spolupráce s třetími zeměmi a kompetentními mezinárodními organizacemi, zejména s Radou Evropy.
-

Konkrétní projev – program CULTURE 2000 (prodloužen do roku 2013)

■ Cíle programu:

- posilovat nadnárodní mobilitu kulturních činitelů,
- podporovat nadnárodní pohyb kulturních a uměleckých děl a produktů,
- podporovat dialog mezi kulturami.

■ Cílů má program dosáhnout:

- podporou pro kulturní akce (projekty víceleté spolupráce; opatření týkající se spolupráce; zvláštní akce), podporou pro subjekty působící v oblasti kultury na evropské úrovni,
- podporou analytických prací, shromažďování a šíření informací a činností zaměřených na maximalizaci účinku projektů v oblasti evropské kulturní spolupráce a rozvoje evropské kulturní politiky

---

Veřejné služby v kultuře

- V zákoně č. 203/2006 Sb., o některých druzích podpory kultury a změně některých souvisejících zákonů jsou v § 2 vymezeny **veřejné kulturní služby** jako
  - služby spočívající ve zpřístupňování umělecké tvorby a kulturních dědictví veřejnosti a v získávání, zpracování, ochraně, uchovávání a zpřístupňování informací, které slouží k uspokojování kulturních, kulturně výchovných nebo kulturně vzdělávacích potřeb veřejnosti. V § 3 téhož zákona se pak konstatuje, že MK může pro potřeby podpory kultury a k zajištění poskytování veřejných kulturních služeb zřídit státní příspěvkovou organizaci.
-

---

4. Veřejné služby v kultuře

- **Výčet veřejných služeb v oblasti kultury** spadající pod resort Ministerstva kultury lze nalézt v příloze věcného záměru zákona o standardizaci vybraných veřejných služeb, kde z celkového počtu 390 veřejných služeb patří pod resort MK 88 veřejných služeb, tedy cca 23% z celku
  - Viz www.mkcr.cz
-

Základní rozdělení věcných veřejných služeb

- je dle Strategie podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb následující:
  - profesionální umění,
  - neprofesionální umění,
  - knihovny,
  - muzea, galerie,
  - památková péče, kulturní dědictví,
  - regionální a národnostní kultura,
  - církve.

poskytovatel		Audio vizuální díla	Dívala	Galerie, muzea a ...	Hudební soubory	Hvězdárny a planetária	Knihovny	Památk. obj.	Výstavní č. prof. VU a Ar
VERE	Příspěvkové organizace obcí a měst	---	2	208	10	20	5905	71	81
	Příspěvkové organizace kraje	---	40	94	1	13	13		
	Příspěvkové organizace státu (nejen MK)	9	7	31	2	---	2	114	1
	Veřejnoprávní instituce	---	---	---	1	---	---	---	---
NO	Veřejná vysoká škola	---	---	---	---	1	---	---	6
	Nadace a nad. fondy	---	2		---	---	---	---	10
NNO	Občanská sdružení	1	28	37	6	8	---	3	32
	Obecně prospěšné společnosti	2	4		3	1	---	3	15
	Círky a účelová zařízení církví	---	---	---	---	---	---	28	6
Zisk	Obchodní společnosti v soukromém vlastnictví	65	12	49	2	---	---	45	61
	Podnikatelské subjekty – fyzické osoby	22	26		5	---	---		106
	Soukromé fyzické osoby	---	---		---	8	---		---

Obor kultury	VERE	oNO + NNO	ZISK	CELKEM
Audiovizuální díla	9 (9,1 %)	3 (3,1 %)	87 (87,9 %)	99 (100 %)
Divadla	49 (40,5 %)	34 (28,1%)	38 (31,4 %)	121 (100 %)
Galerie, muzea	333 (79,5 %)	37 (8,8 %)	49 (11,7 %)	419 (100 %)
Hudební soubory	14 (46,7 %)	9 (30,0 %)	7 (23,3 %)	30 (100 %)
Hvězdárny a planetária	33 (64,7 %)	10 (19,6 %)	8 (15,7 %)	51 (100 %)
Knihovny	5920 (100,0 %)	0 (0,0 %)	0 (0,0 %)	5920 (100 %)
Památkové objekty	185 (70,1 %)	34 (12,3 %)	45 (17,1 %)	264 (100 %)
Výstavní činnost v profesionálním výtvarném umění a architektuře	82 (25,8 %)	69 (21,7 %)	167 (52,5 %)	318 (100 %)
CELKEM	6625 (91,7 %)	196 (2,7 %)	401 (5,6 %)	7222

Poskytovatelé služeb v kultuře dle jednotlivých oborů (sledováno NIPOS):

- audiovizuální díla,
  - divadla,
  - galerie (muzea výtvarných umění), muzea a památníky,
  - hudební soubory,
  - hvězdárny, planetária a astronomické pozorovatelny,
  - knihovny,
  - neperiodické publikace,
  - památkové objekty,
  - periodický tisk,
  - výstavní činnost v oblasti profesionálního výtvarného umění a architektury.
-

Úloha státu:

- Ze Strategie podpory dostupnosti a kvality veřejných služeb (zpracovanou MV, vládou přijatá 1. září 2004) je Ministerstvo kultury garantem 3 veřejných služeb, které je snaha standardizovat (viz dále):
    - ochrana sbírek muzejní povahy,
    - knihovnické a informační služby a
    - ochrana kulturního dědictví.
  - Dále:
    - Správa státních PO, CNS a státních fondů
-

Dosavadní vývoj v oblasti kultury v ČR:

- Před rokem 1989:
    - efektivní rozvoj v duchu primárních cílů a funkcí oblasti kultury (a masmédií) byl znemožněn převahou státního monopolu vlastnického, kompetenčního a rozhodovacího, neexistencí pluralitních forem kulturní produkce a uspokojování kulturních potřeb obyvatelstva, strnulostí státního managementu v těchto sférách,
    - upřednostňoval se ideologický a politický význam uspokojování kulturních potřeb,
    - odvětví kultury bylo zařazeno do tzv. nevýrobní sféry, kulturní instituce nebyly motivovány k efektivnějšímu chování, což vedlo k absolutnímu nezájmu o zlepšení vlastních hospodářských výsledků;
-

Dosavadní vývoj v oblasti kultury:

- Po roce 1989:
  - v důsledku toho, že bývalé ekonomické systémy působící v kultuře byly neadaptabilní na změny ekonomického prostředí, objevil se pokles výkonnosti, v horším případě úplné zhroucení některých kulturních institucí,
  - v důsledku cenové liberalizace vzrostly neinvestiční výdaje - zvýšení cen nájemného, energie a paliv, nedostatek peněz na obnovy a rekonstrukce kulturních objektů,
  - zvýšil se nedostatek finančních prostředků v kultuře, a to působením některých vnějších vlivů - např. zpřísněním výdajové politiky státního rozpočtu, zavedením povinnosti odpisů pro příspěvkové organizace, počáteční pokles návštěvnosti kulturních zařízení, apod.

Bílá kniha ministra Pavla Tigrida:

- Výše dotací ze státního rozpočtu na kulturu by se v ČR měla pohybovat kolem 1 % (v období od 1990 - 1999 se tato výše pohybovala ve výši 0,8 %, přičemž v této položce nejsou podchyceny výdaje obcí do oblasti kultury).
  - Základní orientace kulturní politiky by měla směřovat k liberálnímu, případně smíšenému typu (jako je tomu ve Švédsku, ve Velké Británii, v Dánsku nebo v Maďarsku).
  - Prioritou kulturní politiky by měly být i nadále památková péče, národní kulturní instituce (ale omezit jejich dnešní počet), knihovny, při zachování kulturní identity, decentralizace a podpory místních iniciativ.
  - Zaměření kulturní politiky by mělo být „převážně doporučující“, které se opírá o realizaci jednotlivých programů.
-

-
- V rámci typů centrálních institucí státu odpovědných za realizaci kulturní politiky se doporučuje prostudovat systém britský, v němž existuje odedávna ministerstvo pro kulturní dědictví, a pak několik „uměleckých rad“
  - Z typů vnitřního uspořádání ministerstva či jiného úřadu bude nejvýhodnější oborové uspořádání ministerstva či jiných úřadů.
  - Ze způsobů financování je nejlépe vyhovující smíšený způsob financování, tedy částečně teritoriální a z části prostřednictvím nestátních organizací. Upozorňuje se na to, že podíl sponzorství na podpoře kultury je v evropských zemích vesměs nízký, činí 1 - 4 %.
  - Z typů vztahů vlády (a státu) vůči kultuře a umění se podle vzoru Velké Británie doporučuje tzv. úloha p a t r o n a .
-